

Bilaga 8:27 till kommunstyrelsens protokoll den 6 april 2005, § 40

PM 2005 RVII (Dnr 001-5138/2004)

Barnen i brottets skugga (DS 2004:56)

Remiss från Justitiedepartementet

Remisstid 31 mars 2005, förlängt till 6 april 2005

Borgarrådsberedningen föreslår kommunstyrelsen besluta följande

1. Som svar på remissen av Barnen i brottets skugga (DS 2004:56) översänds och åberopas denna promemoria.
2. Protokollet i detta ärende förklaras omedelbart justerat.

Föredragande borgarrådet Margareta Olofsson anför följande.

Bakgrund

Justitiedepartementet har i departementspromemorian 2004:56 givit förslag till flera åtgärder som ska förstärka rättigheterna för och stödet till barn som bevittnar våld eller som drabbas av brott av och mot närstående personer. Förslag lämnas även när det gäller insatser för att barn och unga inte ska dras in i kriminalitet. Sammanfattning redovisas i *bilaga*.

Remisser

Ärendet har för synpunkter remitterats till stadsledningskontoret och socialtjänstnämnden.

Stadsledningskontoret tillstyrker de förslag till åtgärder som lämnas i promemorian. Stadsledningskontoret anser dock att förslag om brottsskadeersättning inte är tillräckligt belyst. Stadsledningskontoret menar att promemorian inte ger någon vägledning i hur grunden för ersättningen ska fastställas. Vidare anser stadsledningskontoret att det bör finnas bestämmelser vad gäller preskription av en ansökan om brottsskadeersättning.

Socialtjänstnämnden pekar på att information och rutiner - när det gäller barn som vittnen till misshandel i familjen - inte fungerar väl. En markering i lagen kan därför vara verkningsfull för att stärka barns rättigheter. Socialtjänstnämnden ser positivt på förslaget om rätt till brottsskadeersättning, men anser att grunderna för brottsskadeersättning är otydliga. Vidare tillstyrker socialtjänstnämnden förslaget om nya bestämmelser att målsäganden i vissa situationer ska informeras om de regler som gäller för meddelande av besöksförbud. Socialtjänstnämnden har i uppdrag att utarbeta en långsiktig brottsförebyggande strategi för Stockholms stad som beräknas vara färdig under våren 2005.

Mina synpunkter

Det är angeläget att skärpa insatserna för barn i brottets skugga. De förslag som förs fram i departementspromemorian är en bra väg för att skärpa barnets ställning. Jag instämmer i samtliga förslag. Förslaget om skadestånd/brottskadeersättning är otydliga i

promemorian vad gäller krav på förundersökning, fällande dom för brottet ifråga, medicinsk bedömning m.m. Förslaget som sådant är bra men inte tillräckligt belyst.

Stockholm har även besvarat remissen om Ett nationellt kunskapscenter där det föreslås att Rikskvinnocentrum i Uppsala ska ombildas till ett nationellt kunskaps- och resurscenter om våld mot kvinnor. I förslaget ingår att kunskapscentret även ska uppmärksamma barn som bevittnar våld. Staden föreslår där att kunskapscentret ska få ett större ansvar för att genom utbildning, informationsspridning och på andra sätt kunna utgöra ett stöd för myndigheter och organisationer som i sitt arbete kommer i kontakt med utsatta barn och ungdomar.

I Stockholm pågår sedan en tid ett arbete med att starta ett kriscentrum för barn där olika myndigheter - socialtjänst, polis, landsting etc. – ska samverka under ett gemensamt tak för att förbättra för barn som utsatts för övergrepp. Även möjligheten att kombinera kriscentret med ett kunskapscentrum undersöks. I remissen föreslås att regeringen bör ge berörda myndigheter i uppdrag att medverka till en eller flera försöksverksamheter. Eftersom Stockholms verksamhet ännu ligger på planeringsstadiet är stadens kriscentrum lämpligt som ett samarbete mellan staden och de myndigheter som får regeringens uppdrag.

Jag föreslår att kommunstyrelsen beslutar följande

1. Som svar på remissen av Barnen i brottets skugga (DS 2004:56) översänds och återopas denna promemoria.
2. Protokollet i detta ärende förklaras omedelbart justerat.

Stockholm den 23 mars 2005

MARGARETA OLOFSSON

Borgarrådsberedningen tillstyrker föredragande borgarrådets förslag.

ÄRENDET

Justitiedepartementet har i departementspromemorian 2004:56 givit förslag till flera åtgärder som ska förstärka rättigheterna för och stödet till barn som bevittnar våld eller som drabbas av brott av och mot närstående personer. Förslag lämnas även när det gäller insatser för att barn och unga inte ska dras in i kriminalitet.

REMISSER

Ärendet har för synpunkter remitterats till stadsledningskontoret och socialtjänstnämnden.

Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande av den 25 februari 2005 har i huvudsak följande lydelse.

Stadsledningskontoret tillstyrker de förslag till åtgärder som lämnas i promemorian. Rättigheterna för och stödet till barn som bevittnar och på annat sätt drabbas av brott av och mot närstående personer behöver stärkas. Det är också välkommet att stärka möjligheter att vidta åtgärder för barn som själva drabbas av brott samt att förebygga att barn och ungdomar dras in i kriminalitet.

Förslaget om ändring i socialtjänstlagen är endast ett förtydligande av det ansvar som kommunen redan har.

Förslaget om brottsskadeersättning till ett barn som bevittnat våld tillmötesgår ett angeläget syfte. Barn som inte är målsägande ska naturligtvis få ersättning för de skador de åsamkats. Förslaget är inte tillräckligt belyst i vissa avseenden. Förslaget kan särskilt ifrågasättas utifrån att rätt till ersättning kan utges även om brottet inte anmälts till åklagare eller polismyndighet. Förslaget ger inte någon vägledning i hur grunden för ersättningen ska fastställas. Frågor som inte besvaras är: vem ska få ersättning, på vilken utredning ska ersättningen beslutas, vad är ett brott och vilket ersättningsbelopp renderar skadan. Här införs en ersättningsform som, om den inte är ordentligt utredd innan den leder till en lagändring, riskerar att utformas så att ersättningen inte är till nytta för de som bäst behöver den. Att också mot denna bakgrund utöka möjligheten till att även omfatta brott för barn som vistas utomlands innebär ännu större svårigheter. Inte heller föreslås någon bestämmelse införas vad gäller preskription av en ansökan om brottsskadeersättning.

I stadsdelsnämndernas verksamhetsberättelser för 2004 ges en rad exempel på förebyggande arbete med riktade insatser mot individer och identifierade riskgrupper. I Spånga-Tensta finns ett lokalt Brott- och drogförebyggande råd som arbetar för samverkan bl a mellan skolor, beroendevård, socialpsykiatri och polisen. I Älvsjö bedriver stadsdelsnämnden ett antal projekt i drog- och brottsförebyggande syfte. I det intensiva och strukturerade behandlingsprogrammet MST (Multi Systemic Therapy) sker medling mellan brottsutövare och brottsoffer för ungdomar och deras familjer.

Socialtjänstnämnden beslutade på sitt sammanträde den 15 mars 2005 att hänvisa till tjänsteutlåtandet som svar på remissen.

Socialtjänstförvaltningens tjänsteutlåtande av den 23 februari 2005 har i huvudsak följande lydelse.

Barnen som bevittnat våld

Socialtjänsten har en utredningsskyldighet i frågor som rör skydd eller stöd till barn som far illa eller riskerar att fara illa - 11 kap 1 och 2 §§ socialtjänstlagen (SoL). En indikation på att ett barn far illa är att det bevittnat våld i familjen varför socialtjänsten i sådana fall alltid ska göra en förhandsbedömning för kunna fatta beslut om att inleda utredning. Härigenom borde en förstärkning av lagen inte vara behövlig. Då information och rutiner inte fungerar väl i praktiken kan

dock en markering i lagen vara verkningsfull för att stärka barnens rättigheter som brottsoffer. Frågan har under en lång följd av år diskuterats i samband med utredningar och utbildning inom området familjerelaterat våld och önskemål framförts att socialtjänsten *skall* beakta att barn som bevittnat våld är brottsoffer och att deras behov av stöd ska utredas. En förutsättning är att socialtjänsten får vetskap om att barn bevittnat våld. Föräldrar berättar inte alltid att barn varit vittnen till misshandel i familjen och polisen meddelar inte rutinmässigt till socialtjänsten att barn bevittnat anmäld misshandel. Det är ofta små barn som får bevittna våld vilket gör det särskilt svårt att upptäcka. Personal inom barnhälsovården och förskolan bör därför få utbildning så att de små barnen uppmärksammas i tid och kan få skydd och stöd.

Ersättning till barnen som bevittnat våld

Förvaltningen ser positivt på förslaget om rätt till skadestånd/brottsskadeersättning men anser att grunderna för brottsskadeersättning är otydliga i promemorian vad gäller krav på förundersökning, fällande dom för brottet ifråga, medicinsk bedömning mm.

Barnen skyddas genom besöksförbud

Förvaltningen tillstyrker förslaget om nya bestämmelser om att målsäganden i vissa situationer ska informeras om de regler som gäller för meddelande av besöksförbud. Betydelsen av bättre samverkan mellan berörda myndigheter måste här framhållas när det t ex gäller information vid permissioner och frigivning. Det är svårt att få de vardagliga rutinerna vid besöksförbud att fungera om inte varje profession - även i enskilt driven verksamhet - har kunskap om hur frågan ska hanteras.

Barnen vars föräldrar begått brott

I promemorian föreslås uppföljning av program för barn till föräldrar i häkte och anstalt. Förvaltningen har tagit del av kriminalvårdens aktuella uppföljning och nya föreskrifter och allmänna råd i frågan (KVVFS2004:13).

Den ideella föreningen "Bryggan Stockholm" erbjuder stöd och hjälp till barn och unga som har föräldrar i kriminalvård. Föreningen arrangerar besöksgrupper på anstalt, föräldrastödsgrupper, strukturerade barngrupper och fritidsaktiviteter för barn. Den erbjuder vidare föräldrarådgivning, lekrum och mötesplatser.

Barnen som drabbats av brott

Regeringen föreslås ge berörda myndigheter (Riksåklagaren, Rikspolisstyrelsen, Rättsmedicinalverket och Socialstyrelsen) i uppdrag att medverka till att en eller flera försöksverksamheter med nära samverkan under ett gemensamt tak kan etableras. Syftet är att effektivisera utredningar som rör barn som misstänks vara utsatta för allvarliga brott såsom misshandel och sexuella övergrepp. Under förutsättning att berörda myndigheter beslutar om att medverka kommer ett gemensamt, permanent centrum för samråd och samverkan att skapas i Stockholms stad under 2006.

Stockholms stad startade redan 1999 ett stödcentrum för unga brottsoffer inom City polis-mästardistrikt. Idag finns ytterligare två stödcentrum (stödcentrum Söderort och stödcentrum Västerort). Målgruppen är brottsutsatta ungdomar upp till 18 år samt ungdomar som bevittnat våld. Ungdomarna erbjuds stödsamtal samt praktisk hjälp i kontakt med polis, åklagare, försäkringsbolag eller vid rättegången. Stödande insatser erbjuds också till föräldrar till unga brottsoffer.

Barnen och åtgärder för att förebygga framtida brottslighet

Socialtjänstnämnden har i uppdrag att utarbeta en långsiktig brottsförebyggande strategi för Stockholms stad. Den beräknas vara färdig under våren 2005. Tyngdpunkten i programmet kommer att ligga på hur det lokala förebyggande arbetet kan utvecklas och utgå från vad forskning och erfarenhet har visat ge största möjliga effekt. Inom staden bedrivs redan idag ett brottsförebyggande arbete. I princip samtliga stadsdelsnämnder har lokala brottsförebyggande råd, där samverkan sker med polisen och andra myndigheter, det lokala näringslivet samt ideella föreningar.

Tillgänglig forskning har visat att ju tidigare ett barn debuterar med ett antisocialt beteende desto viktigare är det att insatser sätts in till stöd för barnet och dess föräldrar. På stadsdelsnivå erbjuds därför olika former av stödjande insatser till föräldrar i syfte att stärka föräldrarollen och förbättra kommunikationen inom familjerna. Ett exempel är föräldracirklar inom det s.k. KOMET-projektet.

Genom stadens återkommande drogvaneundersökningar kan olika risk- och skyddsfaktorer i barns och ungas skolsituation identifieras. För närvarande pågår ett projekt med stöd av Mobilisering mot narkotika vid några av stadens skolor. Utgångspunkten är dokumentet ”förebyggandets konst” utarbetat av Folkhälsoinstitutet där en helhetssyn på skolsituationen betonas. Detta innebär att om barnen trivs i skolan, lyckas med sina skolprestationer och föräldrarna har förtroende för skolan, ger det förebyggande effekter på en rad områden såsom psykisk ohälsa, kriminalitet och drogmissbruk. Tonvikten har initialt lagts på att stärka kontakten och relationen mellan skolan och föräldrarna.

Kommunfullmäktige i Stockholm antog 2004 en strategi för elevhälsa som bl a ska utveckla former för samarbete mellan hem, individ- och familjeomsorgen och landstinget kring enskilda elever för tidigt ingripande vid behov. Förskola och skola har enligt förvaltningens mening en central roll för upptäckt och tidiga insatser samt vid behov för aktualisering hos socialtjänsten.

I promemorian tas aggressivt beteende under barnåren upp som en av flera riskfaktorer för att senare utveckla ett antisocialt beteende. Nämnda KOMET-projekt riktar in sig på denna riskfaktor och erbjuder stöd till föräldrar med barn i åldern 3 – 12 år och som behöver hjälp med sitt barns trots- eller uppförandeproblem. Stödet bedrivs i form av föräldracirklar och finns vid i princip alla stadsdelsförvaltningar. Flera stadsdelsförvaltningar kan också erbjuda tonåringar träning i att hantera ilska och aggressivitet genom programmet ART (aggression replacement training).

Den 1 juli 2002 trädde lagen om medling med anledning av brott i kraft. Sedan dess har staten utökat möjligheterna till medling. Även denna insats erbjuds av samtliga stadsdelsnämnder antingen i egen regi eller via Stödcentrum för unga brottsoffer.

Barnen i brottets skugga

Sammanfattning – DS 2004:56

I promemorian lämnas förslag till flera åtgärder som syftar till att stärka rättigheterna för och stödet till barn som bevittnar och på annat sätt drabbas av brott av och mot närstående personer. Det lämnas också förslag till åtgärder för barn som själva drabbas av brott samt för att förebygga att barn och ungdomar dras in i kriminalitet.

Det finns ett starkt behov av att förstärka stödet och rättigheterna för barn som bevittnar brott eller på annat sätt drabbas av brott av och mot närstående personer. Barn som på detta sätt lever i skuggan av brott kan ha samma behov av upprättelse och stöd som barn som själva drabbats av brott. För att lyfta fram det behov av stöd och hjälp som denna grupp barn kan ha och förtydliga socialtjänstens ansvar för dem föreslås i promemorian att det skall slås fast i socialtjänstlagen att barn som bevittnar våld eller andra övergrepp av eller mot närstående vuxna är offer för brott. Det lämnas också förslag om att barn som bevittnar ett brott som är ägnat att skada barnets trygghet i förhållande till en närstående person skall ha rätt till brottsskadeersättning från staten.

I promemorian föreslås även att målsäganden i fler situationer än för närvarande skall få information om vilka bestämmelser som gäller för meddelande av besöksförbud, vilket även kan komma barn till godo. Informationen skall enligt förslaget bl.a. lämnas när en frihetsberövad gärningsman skall frigges eller har blivit beviljad någon form av utevistelse. För de barn som har en förälder intagen i häkte eller anstalt är det viktigt att kriminalvården – i de fall det anses vara till barnets bästa – underlättar för barnet att hålla kontakt med den frihetsberövade föräldern. I promemorian föreslås att regeringen skall uppdra åt berörda myndigheter att analysera läget i dag och lämna förslag på fortsatta insatser som kan förbättra situationen för dessa barn.

Utredningar och behandlingsinsatser vid brott mot barn skall genomföras med barnens bästa för ögonen. Rättsväsendets utredningsinsatser och de stöd- och behandlingsinsatser som sociala myndigheter och hälso- och sjukvården vidtar måste vara både effektiva och skonsamma för barnet. I promemorian föreslås att berörda myndigheter skall få i uppdrag att medverka till att en eller flera försöksverksamheter med samverkan under ett gemensamt tak kan etableras.

I det brottsförebyggande arbetet har skolan en central roll. För att detta arbete skall få genomslag och bli effektivt behöver pedagoger och annan skolpersonal stöd. I promemorian föreslås ett uppdrag som innebär att ett handledningsmaterial för lärare och elever i de lägre årskurserna i skolan skall tas fram. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2006.